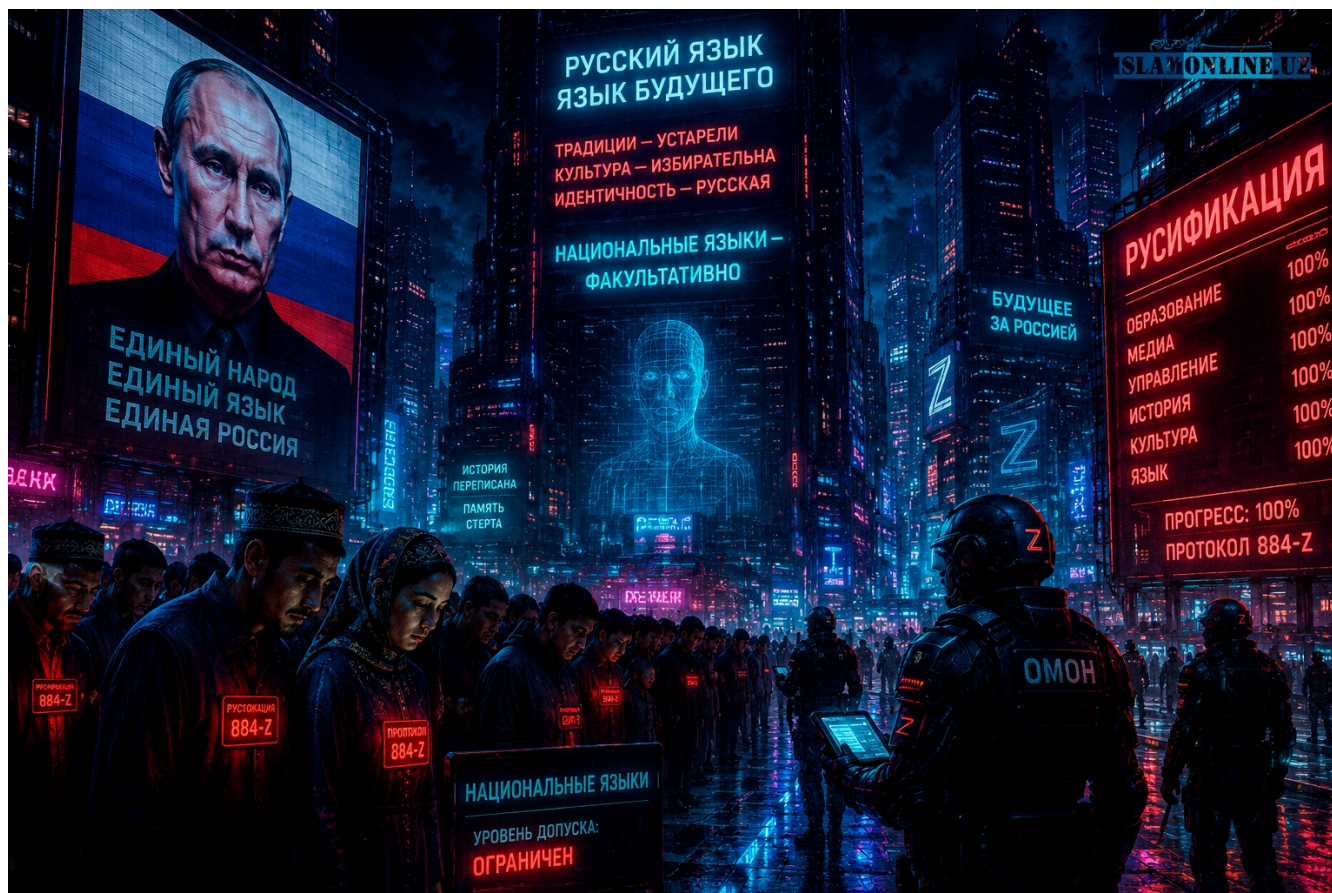

Россия давлати асрлар давомиди ўз ҳудудидаги туркий халқларга нисбатан турли ассимиляция (руслаштириш) сиёсатларини амалга оширган. Бу сиёсатнинг асосий мақсади туркий халқларнинг миллий ўзлигини, тилини, маданиятини ва баъзи даврларда диний қадриятларини заифлаштириш ҳамда уларни ягона рус давлат ва маданиятига сингдиришдан иборат эди.

Империя давридаги руслаштириш

XVI асрда Козон ва Астрахан хонликларининг босиб олинисидан кейин Россия туркий халқлар яшайдиган ҳудудларни босқичма-босқич ўз таркибига қўша бошлади. Кейинчалик Сибир хонлиги, Крим хонлиги, Козок жузлари, Кавказ ва Марказий Осиё хонликлари ҳам Россия назоратига ўтди.

Россиянинг туркий халқларни руслаштириш сиёсати: тарих ва оқибатлар

рус аҳолисини оммавий қўчириш;
православ миссионерлигини қўллаб-қувватлаш;
махаллий бошқарув тизимларини тугатиш;

рус тилини давлат тили сифатида жорий қилиш

қабилаларни амалга оширилди.

Айрим туркий халқлар насронийлаштириш босимида ҳам дуч келди. Гарчи мусулмон аҳоли тўлиқ диндан қайтарилмаган бўлса-да, диний муассасалар қаттиқ назорат остида олинди.

Совет Иттифоқи даври

Совет ҳукумати расман миллатлар тенглигини эълон қилган бўлса ҳам, амалда рус тили ва маданияти устун мақомига эга бўлиб борди.

Бу даврда:

рус тили барча соҳаларда асосий тилга айлантирилди;
миллий зиёлиларнинг қатта қисми қаттагон қилинди;
масжидлар ёпилди;
ислом таълими қечланди;
миллий тарих қайта ёзилди;
қўллаб туркий халқлар қирилли алифбосига ўтказилди.

1930–1940-йилларда Қрим татарлари, қорачайлар, балқарлар, месхети турклари қабилалар қатор халқлар оммавий равишда ўз ватанида сургун қилинди. Бу халқлар қатта инсон ҳуқуқларига қўқиради.

Демографик ўзгаришлар

Россия туркий республикаларига миллионлаб рус аҳолиси қўчирилди. Натижада айрим ҳудудларда маҳаллий халқ ўз ерида озчиликка айланиб қолди.

Йирик саноат шаҳарлари рус тили муҳитида шаклланди. Бу эса шаҳарларда ўсган қўллаб туркий ёшларнинг ўз она тилидан ўзлаштиришига сабаб бўлди.

Тил сиёсати

Руслаштиришнинг энг муҳим воситаларидан бири тил сиёсати бўлди.

Қўллаб республикаларда:

олий таълим асосан рус тилида олиб борилди;
давлат идоралари рус тилига таянди;
илмий ишлар рус тилида ёзилди;
карьер қилиш учун рус тили деярли мажбурий шартга айланди.

Бу ҳолат айниқса шаҳар аҳолиси орасида миллий тилларнинг мақомини пасайтирди.

Маданий ассимиляция

Рус маданияти умумиттифок маданияти сифатида тарғиб қилинди.

Қўплаб туркий халклар тарихи совет мафкураси нуктаи назаридан қайта талқин этилди. Айрим миллий қаҳрамонлар "феодал" ёки "миллатчи" сифатида баҳоланди.

Миллий урф-одатлар сақланиб қолган бўлса-да, уларнинг давлат ҳаётидаги аҳамияти чекланди.

Бугунги вазият

Бугунги Россия Федерациясида татарлар, бошқирлар, чувашлар, олтойликлар, тувалар, хакаслар, кумиклар, ногайлар, қорачайлар, балқарлар, ёкутлар ва бошқа туркий халклар яшайди.

Сўнгги йилларда баъзи қузатувчилар қуйидаги ҳолатларга эътибор қаратмоқда:

рус тилининг устуворлиги янада қучайиши;
маҳаллий тилларнинг мактаблардаги ўрни қисқариши;
миллий тилларни ўқитишнинг ихтиёрий тус олиши;
айрим миллий фаоллар ва ташкилотларга босимлар.

Россия расмийлари эса бу сиёсатларни мамлакат бирлиги ва ягона таълим тизимини таъминлаш зарурати билан изоҳлайди.

Хулоса

Россия тарихида туркий халкларга нисбатан олиб борилган руслаштириш сиёсати турли даврларда турлича шаклларда намоён бўлган. Тил сиёсати, демографик ўзгаришлар, марказлаштириш, таълим ва маданий интеграция каби омиллар қўплаб туркий халкларнинг миллий ривожига сезиларли таъсир кўрсатди. Шу билан бирга, бу халкларнинг аксарияти ўз тили, маданияти ва миллий анъаналарини маълум даражада сақлаб қолишга муваффақ бўлган. Бугун ҳам мазкур масала тарихчилар, сиёсатшунослар ва инсон ҳуқуқлари соҳасидаги тадқиқотчилар томонидан турли нуктаи назарлар асосида ўрганилмоқда.

Абу Муслим профессор